

УДК 94 (477.83/.86): 94 (498) „1919”

Андрій Королько
(Івано-Франківськ)**РУМУНСЬКА ОКУПАЦІЯ ПОКУТТЯ У ХОДІ
НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ
ЗАХІДНИХ УКРАЇНЦІВ
(травень – серпень 1919 р.)**

У статті розглянуто дипломатичні і військові плани Румунії, Польщі, Антанти щодо захоплення південно-східної частини Галичини. Автором висвітлено перебіг наступальної операції „Покуття”, проведеної румунськими військами у кінці травня 1919 р., розкрито особливості становлення окупаційного режиму у краї, охарактеризовано непрості взаємини румунської і польської військової адміністрації щодо захоплених земель (червень-серпень 1919 р.).

Ключові слова: Покуття, Антанта, окупаційний режим, військова адміністрація.

На плечі молодої держави Західноукраїнської Народної Республіки (Західної області Української Народної Республіки) впав увесь тягар українсько-польської війни 1918-1919 рр. Погіршилось становище для західних українців навесні 1919 р., коли на українсько-польському фронті відбувалися докорінні зміни в розстановці сил: з Франції сюди прибула 80-тисячна армія генерала Й. Галлера, сформована з польських військовополонених, колишніх австрійських солдатів і офіцерів. Ситуацію ускладнили втручання румунських військ на південно-східні кордони Галичини і окупація Покуття наприкінці весни 1919 р.

Важливим джерелом для дослідження означеної проблеми є мемуари. Серед праць такого характеру слід виокремити свідчення очевидців подій і спогади В. Бемка, М. Бурнадза, І. Велигорського та інших¹, які детально висвітлили перші дні окупації Покуття румунськими військами.

Певну інформацію почерпнуто з періодичних видань центральних і повітових органів влади та партійно-політичного життя ЗУНР, румунської влади на Буковині: „Покутський Вістник”, „Нове життя”, „Український прапор”, „Czernowitzer Morgenblatt”, „Allgemeine Zeitung-Tagblatt”. Джерелознавча цінність цього корпусу документів полягає в тому, що тут вміщувались матеріали про причини і перебіг наступу румунських військ на Покуття, становище краю після загарбання.

Незважаючи на те, що українсько-польська війна 1918-1919 рр. знайшла відображення у дослідженнях багатьох українських авторів: О. Добрянського, О. Карпенка, О. Красівського, М. Кугутяка, В. Литвина, К. Науменка, С. Макаруча, О. Павлишина та інших, проте мало надавалося уваги питанню румунської окупації Покуття 1919 р. у ході національно-визвольних змагань західних українців. Поглиблено займались вивченням цієї проблеми Костянтин та Володимир Кройтор², Ми-

кола Литвин³, Іван Монолатій⁴, а також румунський історик Марін Станеску⁵.

Метою статті є комплексне дослідження румунської окупації Покуття у ході національно-визвольних змагань західних українців (травень-серпень 1919 р.). Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань: охарактеризувати дипломатичні і військові плани Румунії, Польщі, Антанти щодо захоплення південно-східної частини Галичини; висвітлити перебіг наступальної операції „Покуття”, проведеної румунськими військами у кінці травня 1919 р., показати причини поразок українських збройних частин; розкрити особливості становлення окупаційного режиму у краї, простежити непрості взаємини румунської і польської військової адміністрації щодо захоплених земель (червень-серпень 1919 р.).

Румунська окупація Покуття стала результатом дипломатичних взаємин польського та румунського військового керівництва, а також Антанти. Дослідник Микола Литвин вважає, що у військовій сфері Польщі вигідною була агресивність Румунії щодо українців, бо це послаблювало південний відтінок фронту українсько-польської війни й відволікало немало військових і матеріальних ресурсів ЗУНР⁶. Тому вже на початку 1919 р. Варшава встановила тісні військово-дипломатичні стосунки з Бухарестом, куди скерувала військову місію генерала С. Лямезана (голова), майора О. Борка (військовий аташе) та ін. При командуванні румунського війська у Буковині було сформовано польське військове представництво. Поляки прагнули залучити військовий потенціал Румунії до спільних дій проти українців.

У свою чергу, Антанта побоювалась експорту більшовицької революції на захід, а тому вважала радянську Росію дестабілізуючим чинником, що заважала наведенню післявоєнного міжнародного порядку. Керівництво Антанти терміново вживало запобіжних заходів. На засіданні Ради Чотирьох 27 березня за участю Вільсона, Клемансо, Ллойд-Джорджа та Орландо головнокомандувач союзного війська маршал Фош рішучо заявив: „Щоб зупинити проникнення більшовизму, потрібно створити бар’єр з Польщі і Румунії, заклавши Лемберзький прохід (захопивши Східну Галичину. – А. К.)”⁷. Керівництво держав Антанти пропонувало румунському прем’єр-міністру І. Братіану погодитися на створення спільного польсько-румунського антибільшовицького фронту. До того ж Польща в умовах складних перипетій українсько-польської війни домагалась від Румунії здійснення рішучих антиукраїнських військових акцій⁸.

Румунські війська готувались захопити південно-східну частину Галичини. 13 січня 1919 р. генерал Я. Задік віддав наказ про введення стану облоги у Кіцманському, Заставнівському, Вашковецькому, Сторожинецькому повітах, тобто якраз у тих, які безпосередньо прилягали до Покуття. Ведучи підготовку до військової акції проти ЗОУНР, румунський уряд домагався рішучих репресивних

заходів щодо тих, хто з румунською окупацією Буковини прибув до Галичини. Протягом другої половини квітня – початку травня 1919 р. за вказівкою Міністерства внутрішніх справ Румунії було дано розпорядження за № 291 всім постам, кожному жандарму, зокрема, підготувати списки осіб, „... які брали участь в політичному житті краю, а ... особливо тих, що виїхали на Україну, визначити, чи вони увійшли там до війська, що роблять, чим займаються...”⁹. За вказівкою Міністерства внутрішніх справ префекти повітів, які безпосередньо прилягали до Покуття, зобов’язувались щотижня давати письмову інформацію про стан і настрої місцевого населення¹⁰. „Покутський Вістник” повідомляв про прибуття до Коломиї транспорту з буковинськими українцями, прогнаних з Буковини окупаційною румунською владою: „В неділю, дня 11 мая приїхав до Коломиї транспорт буковинських виселенців, зложений з 52 вагонів, де їхало 500 людей... Є се люди, усунені від дотеперішніх занять та прогнані румунами. Від сих наших братів, прогнаних з рідної землі румунським наїзником, довідуємося, як живеться нашим буковинським братам в тяжкій неволі. З цього й бачимо, що було би з нами, колиби до нас прийшов ворог. Багато українських народних учителів усунено, а на їх місце прислано румунів, які нашої мови не знають...”¹¹.

Уряд ЗОУНР намагався застрахуватись від можливої агресії Румунії дипломатичним шляхом. Державний секретаріат ухвалив рішення не проводити мобілізацію „в цілі виступу оружно проти Румунії... із жаданням таких самих заборук із сторони Румунії”¹². Але стривоженість української влади посилювалась, оскільки протягом кінця зими – початку весни 1919 р. спостерігалась концентрація румунських військ на пограниччя з Покуттям. Була здійснена спроба порозумітись через переговори з румунським генералом Я. Задіком стосовно узгодження кордонів держав. Прийнято наступне рішення: „Українські відпоручники мають удатися до Букарешту та вести переговори з румунським правительством в цілі упорядкування тимчасових відносин між українською та румунською державою...”¹³.

Отримавши згоду Антанти, румунський уряд дав розпорядження генеральному штабу розробити план військової операції щодо захоплення краю. Після затвердження плану під кодовою назвою „Покуття” король Фердинанд особисто інспектував війська. Відповідно до плану військової операції румунська армія повинна була перейти галицько-буковинське пограниччя і зайняти територію Східної Галичини між Карпатами і Дністром по лінії Надвірна – Отинія – Незвисько. Начальник румунського Генштабу генерал К. Презан наказував командуванню 8-ої дивізії, що „... Румунія безпосередньо зацікавлена в тому, щоб контролювати залізницю Чернівці – Коломия – Городенка, Коломия – Рахів – Сігет, якими здійснюється зв’язок між Буковиною і Трансільванією...”¹⁴. Він вимагав, щоб румунські війська уникали конфліктів з армією

ЗОУНР, мотивуючи це тим, що нібито „... Румунія прагне підтримувати доброзичливі стосунки зі своїми сусідами”¹⁵.

Для виконання операції румунські війська було поділено на три групи. Перша, центральна група, згідно з планом операції повинна була вести наступ у напрямку Неполоківці – Снятин – Коломия. Північна група здійснювала наступ в напрямку Киселів – Городенка – Незвисько. Південній групі, відповідно до диспозиції командування, було поставлене завдання вести наступ у напрямку Вашківці – Залуччя – Вижиця – Кути – Косів. Командувати операцією „Покуття” румунський генштаб доручив полковнику Г. Лічу¹⁶.

Польський аташе 13 травня 1919 р. повідомляв у генеральний штаб, що на румунському кордоні українці мають невеликі сили: близько 1000 багнетів, 4 скоростріли і 8 гармат. Крім того, у заплілі в районах Заліщик – 1000, Снятина і Коломиї – по 500, Станиславова – 2000 багнетів, а також по 30-300 у повітах; разом не більше 6000 багнетів. У доповідній записці зазначалося, що 8-ма румунська дивізія піхоти генерала Я. Задіка на Буковинському фронті має три піхотні (по 2 тис. багнетів) та кінний і гарматний (16 гармат) полки. На інших напрямках Румунія має 4-ту, 9-ту і 10-ту піхотні та 1-шу кінну дивізії¹⁷. 22 травня 1919 р. Бухарест інформував польський генеральний штаб, що вранці наступного дня 8-а дивізія піхоти розпочинає наступ і на першому етапі операції має досягнути лінії Надвірна – Отинія – Городенка, а також захопити неушкодженими мости на Дністрі в Заліщиках і Нижневі¹⁸.

Напередодні наступу румунських військ прикордонна стежа Снятинського повіту постійно рапортувала до Окружної військової команди Коломиї про поживлення на протилежній стороні кордону. У суботу, 3 травня 1919 р. румунський військовий розвідувальний літак розкинув над Коломиєю листівки, надруковані польською, німецькою та українською мовами, які залякували населення швидким приходом більшовиків: „... звідомлення були призначені для оковиці, занятих большевиками, а заразом як остога для нас, якщо ми би допустили в нашій державі до розвитку большевизму”¹⁹. За п’ять днів до загального наступу румунських військ на Покуття українська прикордонна варта у Снятині інформувала про мобілізацію румунських військ – замість прикордонників з’явилося багато кінноти, до того ж там перебував відділ польських уланів²⁰.

Готуючись до збройного виступу проти ЗОУНР, румунський генеральний штаб 22 травня 1919 р. в ультимативній формі вимагав від окружного військового командування Коломиї відвести свої війська від кордону з Буковиною до залізничної лінії Станиславів – Коломия: „Змушені необхідністю встановити зв’язок між буковинським і північно-трансільванським фронтами і з огляду на обставину, що цей зв’язок може бути установлений тільки через оволодіння залізничною лінією Коломия –

Мармарош-Сігет, наші окупаційні війська на Буковині отримали наказ вранці 24 числа цього місяця просунути вперед і зайняти згадану залізничну лінію. Водночас верховне командування румунської армії видало інструкцію, щоб при виконанні цього чисто військового завдання ми оминали сутичок з вашими військами²¹. Окрім цього, під виглядом боротьби з угорським комуністичним режимом румунський уряд зажадав від українців протягом 24 годин (за іншими даними – 12 годин²²) передати у розпорядження румунського війська залізницю, „... усунути українські війська із залізничних шляхів (Снятин, Коломия, Хриплин, Делятин, Ясіня) та з повітів, лежачих при цих шляхах, бо вимагають того стратегічні румунські пляни проти Мадярів. Жадання своє оправдовує румунський комендант приказом своєї влади за згодою Антант²³”.

Сучасники тогочасних подій засвідчують про неготовність українських військових формувань зупинити ворога на прикордонні, оскільки головна увага приділялась організації опору полякам на фронті в українсько-польській війні 1918-1919 рр.: „З початку вся увага Окружної Військової Команди в Коломиї була звернена на організування похідних куренів чи сотень для львівського фронту, та тим самим занедбано частинно забезпечення від румунів²⁴. Поручик Микола Бурнадз, який очолював третю сотню прикордонної сторожі у Снятині, повідомляв, що українські воїни в організації охорони рубежу були невишколеними, румунських прикордонників на буковинській стороні р. Пруту і р. Черемош було удвічі-тричі більше²⁵”.

Ще одною причиною неорганізованості напередодні наступу румунських військ сучасники вважали військову диктатуру керівника Окружної військової команди у Коломиї Теодора Примака²⁶. Не було спільної позиції місцевого українського військового командування після того, коли було повідомлено про наступ румунських військ. У ході обговорення на нараді Окружної військової команди у Коломиї міркування стосовно дислокації військових частин були різними. Одні вважали здійснити негайну загальну мобілізацію воїнів на українсько-румунському пограниччі. Інші ж навпаки висловлювались про неготовність зустріти ворога: „На цілім румунським фронті від Городенки до Жаб'яго (Верховини. – А. К.) є трохи більше як два куріні. По окопах самі новобранці...”. Дехто радив стягнути все військо і піти в гори, де мали б допомогти гуцули, на що інші перечили: „Там згинемо за тиждень з голоду, бо Гуцули самі голодують і вмирають²⁷”. Важко було обрати правильний крок ще й тому, що Державний секретаріат військових справ ЗО УНР не прийняв відповідних дипломатичних чи військово-стратегічних рішень у вирішенні проблеми. Окружна військова команда зішлася на тому, що збірним пунктом для евакуйованих частин мало стати с. Нижнів над р. Дністром (зараз село Тлумецького району Івано-Франківської області). Однак не вдалося зупинити військовий хаос: „З артилерійського Коша дві пушки майже без об-

слуги. Ледви дотяглись до Нижнева... Саперський склад із масою матеріялу, складом екразиту, кілька інших магазинів та складів, навіть харчеві склади – осталися для Румунів, бо навіть мріяти годі було про їх вивезення, коли підстаршини та стрільці ще з рання їх опустили, позабиравши вози та коні²⁸”.

24 травня 1919 р. румунські війська вторглися на територію Покуття. Державний Секретаріат віддав наказ військам УГА у Коломиї не чинити збройного опору і розпочати евакуацію. Румунські війська безперешкодно просувались Покуттям, не зустрічали серйозного опору. Лише в Коломиї та декількох селах між окупантами і УГА відбулись незначні сутички. Украй незавидною була доля снятинського куреня прикордонної сторожі, яка фактично першою зустрічала наступ ворога. Її керівник сотник Небиловець замість того, щоб зі своїми військовими загонами здійснювати спротив, 24 травня 1919 р. увійшов до складу місії Державного секретаріату військових справ на чолі зі Степаном Витвицьким у переговорах з румунськими військами. А тому триста скорострільців опинились в руках ворога. Лише частина воїнів на чолі з чотарем М. Бурнадзом зуміла вирватись з лещат ворога і відступити до Коломиї. Натомість надзвичайно злагоджено діяв загін військових новобранців поручика Голоти, дислокований у Заболотіві. Вирушивши до Коломиї, а потім і до Станиславова, цей загін зумів призупинити грабування польськими військовополоненими харчів, амуніції, озброєння. Успішно прорвалися до Нижнева прикордонний курінь городенківської військової залоги під керівництвом сотника Світлика та Буковинська сотня²⁹. Військові частини у с. Нижнів Товмацького повіту очолив поручик Володимир Бемко.

Вістка про напад румунських військ спричинила загальну паніку серед населення Коломиї, а українські військові загопи отримали наказ про евакуацію бойових відділів та державного майна. Першими з міста виступили похідні коші коломиїських полків, загальним числом 15 старшин та 295 стрільців. Координувати відступ було доручено поручикам Максимові Микитюкові й Кардашеві³⁰.

До кінця травня 1919 р. фактично уся територія Покуття була окупована румунськими військами. Румунська періодична преса розглядала захоплення Покуття не як ворожий акт, а лише виключно для того, щоб встановити залізничне сполучення між Буковиною і Керешмезе (тепер селище Ясіня Рахівського району Закарпатської області), де б мали зупинитись румунські війська. Відповідно була підготовлена прокламація, яку розкидали з літаків у Коломиї та його околицях. У листівці стверджувалось, що румунська армія не вступила в Галичину, щоб вести війну з українською армією чи місцевим населенням. „Тому ми просимо, – вказувалось у прокламації, – всіх солдатів і цивільних осіб з зайнятої нами території добровільно здати всю зброю, амуніцію і інші військові матеріали і продовжувати виконувати свої щоденні заняття”.

Разом з тим окупаційна влада гарантувала поважати життя і власність всіх мешканців, котрі не чинитимуть актів ворожості; згідно зі старими крайовими законами під наглядом румунської армії буде надалі здійснюватися тутешніми чиновниками самоврядування³¹. Інша німецькомовна газета цитує повідомлення з газети „Vestea” про те, що справжньою метою окупації румунськими військами Покуття було надати допомогу Польщі у війні проти ЗО УНР: „... Цим було досягнуто довгоочікуване сполучення з польськими військами поблизу Станиславова, а не поблизу Коломиї. Завдяки окупації Покуття досягнуто сполучення Буковини з північним Мармарошем, котре для нашого майбутнього захисту є необхідним...³²”.

Реальна загроза нападу на південно-східні кордони західноукраїнської держави стали несподіванкою для керівництва ЗО УНР і поставили її в критичне становище. Ще напередодні румунської окупації Покуття на засіданні Державного Секретаріату 21 травня 1919 р. висувались різні пропозиції для виходу із непростой військово-політичної ситуації. Зокрема, С. Вітвицький пропонував капітулювати перед Румунією, яка „виступає з рамена Антант”, Є. Петрушевич і К. Левицький надіялись утворити федерацію з Чехословаччиною, інші – „дати розпорядження місцевим органам залишатися на місці і перед силою уступити³³”. Натомість українська влада УНР засудила військовий крок окупації румунами південно-східної частини Галичини. Про це свідчить нота протесту надзвичайного посла УНР в Румунії Юрія Гасенка міністру закордонних справ Румунії, підготовлена 28 травня 1919 р.³⁴.

Для керівництва окупованими землями румунською владою було утворено територіальний Комітет Покуття, який очолив Г. Лічу. Захопивши Покуття, румунські війська з'єдналися зі своїми ж частинами, розташованими в Північній Трансильванії. Генеральний штаб призначив Я. Задіка комендантом групи військ, розташованих на Буковині, Покутті і в Північній Бессарабії. Через деякий час, 5 червня 1919 р., штаб 8-ої дивізії передислокувався з Коломиї до Чернівців.

28 травня 1919 р. після зустрічі командира 8-ої румунської дивізії генерала Я. Задіка з польським генералом Кралічком вирішено створити спільне військово командування в Коломиї та цивільну адміністрацію. Наприкінці травня 1919 р. польське керівництво скерувало на Покуття свої частини. Повіти стали очолювати військові командири, які підпорядковувались територіальному Комітету. Ріка Дністер була поділена на сектори. Обговорено й порядок відступу румунської армії з Покуття³⁵.

Костянтин Кройтор стверджує, що румунська влада намагалась приборкати неправомірні дії поляків, які у ході відступу військових частин на Покутті намагалась перебрати у свої руки місцеву владу і звільнити з адміністративних посад українців. У відповідь румунським військовим керівництвом у трьох повітах Покуття префектами були призначені поляки, а їх заступниками – українці. В інших

трьох повітах префектами призначено українців, а їх заступниками – поляків³⁶. Зокрема, старостами українських повітів у Печеніжині став Генік, в Городенці – Г. Мартинець, у Косові – А. Лепкий³⁷.

Проведено розмежування сфер дій польських та румунських військовиків. Приміром, коли 31 травня 1919 р. польський командувач просив генерала Я. Задіка дозволити залишитися в Надвірній, то йому було відмовлено. Причина полягала в тому, що польські війська повсюдно сіяли страх та паніку, вбиваючи цивільне населення, а українці просили румунських військових „взяти під захист українську адміністрацію та її службовців на Покутті й на частині території на північний схід від Дністра”. Зважаючи на „... негідну поведінку офіцерів і нижніх чинів...” польської армії, місцеве населення просило румунських військовиків взяти під захист українську адміністрацію та її службовців не лише на Покутті, а й на частині території на північний схід від Дністра³⁸. Невідомий дописувач часопису „Український прапор” повідомляв, що військова бригада Желіговського, зібрана з польських військових частин Добровольчої армії А. Денікіна, здійснювала ганебні пограбування місцевого населення, „починаючи з Буковинського кордону аж до румунсько-польського кордону коло Отинії, ні одно село, ні одно містечко не мало щастя не бути пограбованим синами „шляхотного” народу³⁹”. Автор оригінально резюмував: „Але все це нічого супроти, що життю Українців під Румунами немає ніякої угрози. І в тому нещастю, яке Румуни принесли Українцям, вдаривши в їх зади, є те щастя, що українське громадянство не знало того пекла мук, яке від Поляків терплять Українці в Самборі, Стрию, Станиславові і т.д.”⁴⁰

У свою чергу, поляки були незадоволені тим, як веде себе румунська військова адміністрація на окупованій території. У доповідній записці від 27 червня 1919 р. на ім'я МЗС Польщі польський офіцер зв'язку поручик Городинський вказував, що румунська влада чим раз гірше ставиться до польського населення Покуття. Зокрема, комендант міста Коломиї капітан Міронеску називає польських солдатів бандитами. Румунські урядовці бояться українців, а тому з ними приятелюють, набирають на жандармську службу. Поляків усувають з чиновницьких посад, закривають польськомовні школи. Зараз Покуття є пристановищем для збору напіврозбитих українських військових частин, що є небезпечним для поляків⁴¹.

Окупаційна влада увела в грошовий обіг румунську валюту – лей, скасувавши обов'язковий курс української гривні. Це призвело до скрутного матеріального становища населення краю: місцеві спекулянти за невігідним курсом розмінювали гривні на румунські леї (грошова вартість гривні знижувалась на 35-50%)⁴². Румунські військові реквізували усе майно після відступу військ УГА (склади зброї, амуніції, продовольства, залізничні потяги), створено спеціальні комісії в Коломиї, Отинії та Чернівцях, які зайнялися інвентариза-

цію та оцінкою усього пожитку. Проте більшість продовольства роздали місцевому населенню, а решту оприбуткували і вивезли до Румунії. Про це свідчить телеграма міністерства закордонних справ Польщі представникові в Бухаресті від 18 червня 1919 р. про становище на Покутті, окупованому румунськими військами. У ній вказувалося, що румунська влада не може призупинити на Гуцульщині більшовицькі і антипольські акції місцевого населення, зокрема виступи у Печеніжині і Косові. Водночас румуни реквізують військові та сільськогосподарські машини і без реєстрації вивозять на Буковину. Це не відповідає союзним намірам польсько-румунського співробітництва⁴³.

Думки сучасних українських істориків розходяться у тому, чи вважати румунський окупаційний лад жорстоким по відношенню до українства. Микола Литвин вважає, що на території Покуття румунська влада встановила жорстокий режим, заборонивши проводити збори та носити зброю, обмеживши пересування громадян, запровадивши цензуру преси. „Виховна” роль була покладена на армію, якій дозволили застосовувати ревізії та жорстокі тілесні покарання⁴⁴. Натомість Костянтин Кройтор стверджує, що румунська адміністрація відновила залізничний рух, стимулювала відновлення торгівлі, забезпечила нормальне функціонування лікувальних закладів, сприяла відновленню виробництва шляхом відміни митних зборів, забезпечила позику румунських банків. Завдяки вжитим політико-адміністративним заходам та своїм загальним діям румунська армія протягом трьох місяців утримувала стабільність на Покутті⁴⁵.

Після того, як 3 липня 1919 р. польські війська розпочали наступ проти армії ЗОУНР, румунське командування переглянуло дислокацію військ на півночі Бессарабії, Буковини та на Покутті й протягом 17-25 серпня 1919 р. евакуювало румунські війська з Покуття. На основі попередньої домовленості встановлено військовий кордон від с. Бабин на Дністрі до с. Яблуниця на Білому Черемоші⁴⁶. Територія південно-східної частини Галичини опинилась у руках Польщі.

Отже, румунська окупація Покуття відповідала планам Антанті щодо стримування більшовизму, а Польщі була вигідною на завершальному етапі українсько-польської війни, оскільки відволікала на південному фронті немало військово-матеріальних ресурсів ЗОУНР. Захоплення південно-східної частини Галичини вважаємо доволі легким, оскільки румунські військові частини були підготовленими до такого кроку. Слід також визнати неготовність українських військових частин обороняти Покуття, оскільки головна увага була звернена на ведення українсько-польської війни на інших фронтах. Керівництво ЗОУНР не вжило рішучих дипломатичних і військово-стратегічних заходів у вирішенні проблеми. Окупація краю румунами була проявом спільних дій (хай і суперечливих) Польщі і Румунії (з відома Антанті) з метою ліквідації української державності в регіоні. Причому в умовах польсько-

української війни, коли польська вояччина проявляла надзвичайну жорстокість у ставленні до українців, останні, порівнюючи двох окупантів, сподівалося, що один з них (румунський), можливо, буде менш жорстоким. Як засвідчують джерела, місцеве українське населення просило допомоги від румунської окупаційної влади, щоб припинити пограбування і здириства польських військовиків. Однак після завершення українсько-польської війни у ході румунсько-польських домовленостей у другій половині серпня 1919 р. Покуття опинилось під владою Польщі.

¹ Бемко В. Напад румунів на Покуття 24 травня 1919 / Володимир Бемко // Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. – Філадельфія: Видання Комітету Коломийян, 1988. – 960 с. – С. 819-824; Бурнадз М. На українсько-румунському пограниччю. Спомин / М. Бурнадз // Відновлення Української Держави 1918 року. Збірник матеріалів із поясненнями та вступним словом зладив Михайло Бажанський. – Дітройт, 1979. – С. 30-41; Велигорський І. З Городенки під Нижнів / Іван Велигорський // Там само. – С. 11-14; 3 днів тривоги на Покутті. Хроніка 23-28 травня 1919 р. // Там само. – С. 14-30.

² Кройтор К. Проблема Покуття під час польсько-української війни / Костянтин Кройтор // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Вип. 6: Західно-Українська Народна Республіка: історія і традиції. – Львів, 2000. – 374 с. – С. 309-310; Його ж. Кройтор К. Румунська історіографія про Покуття в часи ЗУНР / Костянтин Кройтор // Ямгорів. Літературно-мистецький і краєзнавчий журнал. – Снятин: ПрутПринт, 2000. – Ч. 11-12. – С. 84-90; Кройтор В. Проблема Покуття у відносинах між Румунією і ЗУНР / Володимир Кройтор // // Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. На пошану професора Олександра Карпенка. – 2001. – Ч. 5 – 6. – С. 231-235.

³ Литвин М. Українсько-польська війна 1918-1919 / Микола Литвин. – Львів: Інст. українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; Інститут Центрально-Східної Європи, 1998. – 488 с.

⁴ Монолатій І. Коломия в часи Західно-Української Народної Республіки / Іван Монолатій. – Коломия, 2000. – 80 с.

⁵ Stănescu, M. C. Operația Pocuția. Mai – august 1919 / M. Stănescu // Magazin istoric. – București. – Ianuarie 1995. – P. 10-14.

⁶ Литвин М. Українсько-польська війна 1918-1919. – С. 368.

⁷ Там само. – С. 369.

⁸ Західно-Українська Народна Республіка, 1918-1923: Ілюстрована історія. – Львів – Івано-Франківськ: Манускрипт – Львів, 2008. – С. 356.

⁹ Державний архів Чернівецької області. – Ф. 6. – Оп. 1. – Спр. 17. – Арк. 1.

¹⁰ Кройтор В. Проблема Покуття у відносинах між Румунією і ЗУНР. – С. 232-233.

¹¹ Буковинські гаразди // Покутський Вістник. – 1919. – 15 травня; Добржанський О. Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921). Документи і матеріали / Олександр Добржанський, Володимир Старик. – Чернівці: Чернівецька обласна друкарня, 2009. – С. 407.

¹² Кройтор В. Проблема Покуття у відносинах між

Румунією і ЗУНР. – С. 231.

¹³ Нове життя. – 1919. – 14 березня.

¹⁴ Покуття. Історико-етнографічний нарис. – Львів: Манускрипт – Львів, 2010. – 456 с. – С. 165.

¹⁵ Stănescu, M. C. Op.cit. – P. 11.

¹⁶ Західно-Українська Народна Республіка, 1918-1923. – С. 357.

¹⁷ Литвин М. Українсько-польська війна 1918-1919. – С. 370.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Румунські звідомлення // Покутський Вістник. – 1919. – 8 травня.

²⁰ Бурнадз М. На українсько-румунському пограниччю. – С. 33; Бемко В. Напад румунів на Покуття 24 травня 1919. – С. 821.

²¹ Добржанський О. Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921). Документи і матеріали / Олександр Добржанський, Володимир Старик. – Чернівці: Чернівецька обласна друкарня, 2009. – С. 411.

²² 3 румунської окупації // Український прапор. – 1919. – 8 серпня.

²³ Литвин М. Українсько-польська війна 1918-1919. – С. 370; 3 днів тривоги на Покутті. Хроніка 23-28 травня 1919 р. – С. 14.

²⁴ Бемко В. Напад румунів на Покуття 24 травня 1919. – С. 819.

²⁵ Бурнадз М. На українсько-румунському пограниччю. – С. 32

²⁶ 3 румунської окупації // Український прапор. – 1919. – 8 серпня.

²⁷ 3 днів тривоги на Покутті. Хроніка 23-28 травня 1919 р. – С. 15.

²⁸ Там само. – С. 16-17.

²⁹ Там само. – С. 19.

³⁰ Бемко В. Напад румунів на Покуття 24 травня 1919. – С. 822.

³¹ Czernowitzer Morgenblatt (Чернівці). – 1919. – 27 травня; Добржанський О. Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921). Документи і матеріали. – С. 413-414.

³² Allgemeine Zeitung-Tagblatt (Чернівці). – 1919. – 4 червня; Добржанський О. Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921). Документи і матеріали. – С. 414.

³³ Західно-Українська Народна Республіка, 1918-1923. – С. 357-358.

³⁴ Західно-Українська Народна Республіка 1918-1923. Документи і матеріали: у 5-х томах. – Івано-Франківськ: Місто – НВ, 2009. – Том 5: у трьох книгах. – Книга 1 / Укладачі: О. Карпенко, К. Мицан. – 2009. – С. 491-492.

³⁵ Кройтор К. Проблема Покуття під час польсько-української війни. – С. 309.

³⁶ Там само.

³⁷ Український прапор. – 1919. – 15 серпня.

³⁸ Кройтор К. Проблема Покуття під час польсько-української війни. – С. 310.

³⁹ Український прапор. – 1919. – 15 серпня.

⁴⁰ Там само.

⁴¹ Західно-Українська Народна Республіка 1918-1923. Документи і матеріали. Том 3. Книга 1. – С. 126-128.

⁴² Український прапор. – 1919. – 15 серпня.

⁴³ Західно-Українська Народна Республіка 1918-1923. Документи і матеріали. Том 3. Книга 1. – Івано-Франківськ: Лілея – НВ, 2005. – 644 с. – С. 121-122.

⁴⁴ Литвин М. Українсько-польська війна 1918-1919 / Микола Литвин. – С. 370-371.

⁴⁵ Кройтор К. Румунська історіографія про Покуття в часи ЗУНР. – С. 87.

⁴⁶ Буковина в контексті європейських міжнародних відносин (з давніх часів до середини ХХ ст.) [Кол. моногр.] / В. М. Ботушанський, С. М. Гакман, Ю. І. Макар та ін. За заг. ред. В. М. Ботушанського. – Чернівці: Рута, 2005. – С. 497.

*Андрей Королько
(Івано-Франківськ)*

РУМЫНСКАЯ ОККУПАЦИЯ ПОКУТЬЯ В ХОДЕ НАЦИОНАЛЬНО-ОСВОБОДИТЕЛЬНОГО ДВИЖЕНИЯ ЗАПАДНЫХ УКРАИНЦЕВ (май – август 1919 г.)

В статье рассмотрены дипломатические и военные планы Румынии, Польши, Антанты относительно захвата юго-западной части Галиции. Автором раскрыто ход осуществления румынскими войсками наступательной операции „Покутье” в конце мая 1919 г., выявлены особенности становления оккупационного режима в регионе, охарактеризованы сложные взаимоотношения между румынской и польской военными администрациями на захваченных землях (июнь-август 1919 г.).

Ключевые слова: *Покутье, Антанта, оккупационный режим, военная администрация.*

*Andriy Korol'ko
(Ivano-Frankivsk)*

THE ROMANIAN OCCUPATION OF POKUTTYA DURING THE NATIONAL LIBERATION MOVEMENTS OF THE WESTERN UKRAINIANS (May – August 1919)

The article examines the diplomatic and military plans of Romania, Poland and the Entente to capture the south-eastern part of Galicia. The author highlights the progress of the offensive operation „Pokuttya” conducted by the Romanian troops in late May 1919, reveals the peculiarities of the occupation regime in the land, and characterizes the difficult relationship of the Romanian and Polish military administration of the occupied land (June – August 1919).

Key words: *Pokuttya, the Entente, the occupation regime, the military administration.*